

Gabriel García Márquez

IZDAVAČ**buybook**

Radićeva 4, Sarajevo

Tel: + 387 33 550-495

Fax: + 387 33 550-496

redakcija@buybook.ba

www.buybook.ba

ZA IZDAVAČA

Goran Samardžić

Damir Uzunović

NASLOV IZVORNIKA

Cien años de soledad, Gabriel García Márquez

Copyright © Gabriel García Márquez, 1967 and Heirs of Gabriel García Márquez

Za bosanski jezik © Buybook

Sva prava pridržana.

Ni jedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez prethodnog dopuštenja izdavača.

PREVOD SA ŠPANSKOG

Jasna Mimica Popović

UREDNIKA

Lana Krstić

LEKTURA

Vlasta Brajković

KOREKTURA

Buybook

LAYOUT

Boriša Gavrilović

DIZAJN NASLOVNICE

Aleksandra Nina Knežević

ŠTAMPA

Grafotisak, Grude

Gabriel García Márquez

STO GODINA SAMOĆE

Sa španskog prevela Jasna Mimica Popović

Sarajevo, 2015.

Za Jomija Garcíju Ascota
i Maríju Luisu Elio

MNOGO GODINA KASNIJE, pred streljačkim vodom, pukovnik Aureliano Buendía sjetit će se onog davnog popodneva kada ga je otac poveo da prvi put vidi led. Macondo je tada bio selo s dvadeset kuća od blata i trske, sagrađeno na obali rijeke, čije su se bistre vode valjale koritom punim uglučanih oblutaka, bijelih i velikih kao neka prehistorijska jaja. Svijet je bio tako nov, mnoge stvari još nisu imale ime i, da bi se spomenule, trebalo ih je pokazati prstom. Svake godine u martu jedna porodica odrpanih Cigana postavila bi svoju čergu blizu sela i, uz treštanje zurli i bubnjeva, prikazivala nove izume. Prvo su donijeli magnet. Krupni Ciganin, kudrave brade i vrapčijih ruku, koji se predstavio kao Melquíades, priredio je javnu mađioničarsku predstavu, nazivajući je osmim čudom mudrih alhemičara iz Makedonije. Išao je od kuće do kuće, vukući sa sobom dvije metalne šipke, i svi su zapanjeno gledali kako lonci, šerpe, kliješta i mangale padaju sa svojih mjesta, kako građa očajnički škripi pri pokušaju da se iz nje izvuku ekseri i zavrtnji, kako se ko zna kada izgubljene stvari pojavljuju tamo gdje su bile najviše tražene i u silnom rasulu vuku za Melquíadesovim magičnim željezom. “Predmeti imaju svoj lični život”, izvikivao bi Ciganin grubim glasom, “stvar je u tome da im probudiš dušu.” José Arcadio Buendía, čija je bujna mašta uvijek išla dalje od genijalnosti prirode, dalje od čuda i magije, mislio je da se pomoću ovog nekorisnog otkrića može iskopati zlato iz zemlje. Melquíades, koji je bio pošten čovjek, upozorio ga je: “Ne služi ono tome.” Ali José Arcadio Buendía tada nije vjerovao u poštenje Cigana, pa je mazgu i par koza trampio za dvije magnetizirane šipke. Úrsula Iguarán, njegova žena, koja je, da bi uvećala okrnjenu očevinu, računala s tim životinjama, nije ga uspjela odvratiti. “Uskoro ćemo imati dovoljno zlata da popločamo kuću”, uzvratio je njen muž.

Mjesecima se upinjao da dokaže opravdanost svojih nadanja. Ispitivao je predio stopu po stopu, uključivši i dno rijeke, vukao dvije željezne šipke i glasno deklamovao Melquíadesove čarobne riječi. Jedino je uspio da iz zemlje izvuče nekakav oklop iz petnaestog vijeka, čiji su svi dijelovi bili spojeni hrđom, a unutrašnjost je odjekivala tupo, kao velika tikva puna kamenja. Kada je José Arcadio Buendía s četvoricom iz svoje ekspedicije razglobio oklop, u njemu su našli kalcificirani kostur o čijem je vratu visila bakarna relikvija sa ženskom kovrdžom.

U martu se vratiše Cigani. Ovog puta su donijeli dvogled i lupu u veličini bubnja, i izložili ih kao posljednje otkriće Jevreja iz Amsterdama. Na kraj sela posadili su Ciganku, a dvogled postavili na ulazu u šator. Za pet reala svako je mogao zaviriti u dvogled i – Ciganka je bila tu, nadohvat ruke. “Nauka je pobijedila daljine”, uzvikivao je Melquíades. “Još malo pa će čovjek, ne mičući se od kuće, moći da gleda šta se dešava u bilo kojem kraju zemlje.” Jednog vrelog podneva uzeše džinovsku lupu i prirediše do tada neviđenu predstavu: stavili su gomilu trave nasred ulice i zapalili je snopom sunčevih zraka. José Arcadio Buendía, koji se još nije bio utješio zbog neuspjeha s magnetima, odluči da ovo novo otkriće upotrijebi kao ratno oružje. Melquíades je ponovo pokušao da ga odvrati. Ali na kraju je, u zamjenu za lupu, ipak primio one dvije magnetizirane šipke i još tri komada kolonijalnog novca. Úrsula je plakala od zaprepaštenja. Taj novac bio je dio zlatnika iz škrinje, koje je njen otac, uz silno odricanje, sakupljao cijelog života, i koje je ona, u iščekivanju dobre prilike da ih uloži, zakopala ispod kreveta. José Arcadio Buendía nije ni pokušavao da je utješi, nego se sa samoprijegom naučnika, rizikujući sopstveni život, sav predao svojim taktičkim eksperimentima. Pokušavajući da prikaže djelovanje lupe na neprijatelja, sâm se izložio koncentraciji sunčevih zraka i zadobio opekotine koje su se potom pretvorile u gnojne rane. Trebalo je mnogo vremena da bi zacijelile. Ne obazirući se na protivljenja svoje žene, zabrinute zbog opasnog otkrića, umalo nije zapalio kuću. Provodio je sate u svojoj sobi, proraču-

navajući strategijske mogućnosti svog novog oružja, i najzad je uspio sastaviti priručnik didaktički neobično jasan i neodoljivo ubjedljiv. S mnogim dokazima o svom iskustvu i s velikim brojem crteža poslao ga je vlastima po nekom glasniku, koji je prelazio planine, lutao kroz beskrajne močvare, prebrodio plahovite rijeke – dok nije pronašao nekakav put koji je, opet, vodio do jednog drugog puta za poštanske mazge – i progonjen zvjerinjem, očajan i izložen bolestima, dospio do ruba smrti. Mada u ono vrijeme ni put prema glavnom gradu nije bio nimalo prohodniji, José Arcadio Buendía je ipak obećao da će ga brzo, čim mu to vlada bude naredila, prevaliti, da bi praktično prikazao svoje otkriće pred vojnim vlastima i da bi ih lično obučio složenoj vještini borbe uz pomoć sunčevih zraka. Godinama je čekao odgovor. Na kraju, umoran od čekanja, požalio se Melquíadesu zbog neuspjeha svoje inicijative i Ciganin mu je tada pružio ubjedljiv dokaz poštenja: vratio mu zlatnike u zamjenu za lupu, i još mu ostavio nekoliko portugalskih mapa i razne navigacijske instrumente. Svojeručno je napisao sažet izvod iz studije monaha Hermanna i dao mu ga da bi se mogao služiti astrolabom, busolom i sekstantom. José Arcadio Buendía provodio je duge kišne mjesece zatvoren u sobičku koji je, da ga niko ne bi mogao ometati u njegovim eksperimentima, sagradio na kraju kuće. Sasvim je zapostavio domaće obaveze, stajao noćima u dvorištu, motrio put zvijezda i umalo nije dobio sunčanicu kad je htio da pronađe tačan metod za određivanje podneva. Kad je postao stručnjak za rukovanje instrumentima i upravljanje njima, stekao je predstavu o svemiru, što mu je omogućilo da plovi nepoznatim morima, da posjećuje nenaseljene predjele i da uspostavlja vezu s divnim bićima, a da pri tom ne mora napustiti svoj sobičak. Bilo je to u vrijeme kad je stekao naviku da govori sâm sa sobom, šetajući po kući, ignorišući svijetu, dok su Úrsula i djeca crnčili u vrtu, uzgajajući *plátano* banane, manilange, manioku i jam, bundeve i patlidžan. Iznenada, bez ikakve najave, njegovu grozničavu djelatnost zamijenila je neka vrsta zanesenosti. Nekoliko dana bio je kao opčinjen i ponavljao šapatom

za sebe bezbroj uzbudljivih slutnji, ne vjerujući sopstvenom razumu. Najzad, jednog decembarskog utorka za vrijeme ručka, oslobodio se jednim potezom svekolikog bremena svojih muka. Sigurno će se djeca do kraja života sjećati veličanstvene svečanosti kada je njihov otac, drhteći od groznice, iscrpljen dugim neispavanjem i bolesnim maštanjem, sjeo na čelo stola i saopštio im svoje otkriće:

“Zemlja je okrugla kao narandža.”

Úrsula je izgubila strpljenje. “Ako treba da poludiš, poludi sâm”, viknula je. “Ali ne pokušavaj djeci napuniti glave svojim ciganskim idejama.” José Arcadio Buendía, ravnodušan, nije dozvolio da ga uplaši očajanje njegove žene, koja mu je u nastupu bijesa astrolab srušila na pod. Napravio je drugi, sakupio u svojoj sobici ljude iz sela i pokazao im, uz teorije koje niko nije razumio, mogućnost povratka na tačku polaska, ako se plovi uvijek prema istoku. Cijelo selo bilo je već ubijeđeno da je José Arcadio Buendía pomjerio pameću, a onda je došao Melquíades i postavio stvari na svoje mjesto. Javno je uzdigao do nebesa pamet ovog čovjeka, koji je čistim astronomskim domišljanjem izgradio teoriju već provjerenu u praksi, iako do tada nepoznatu u Macondu, a kao dokaz svog divljenja dao mu je poklon koji će imati jak uticaj na budućnost sela: jedan alhemijski laboratorij.

U to doba Melquíades je ostario neobično brzo. Na prvim putovanjima izgledao je istih godina kao José Arcadio Buendía. Ali dok je José Arcadio zadržao svoju neobičnu snagu, tako da je čak mogao oboriti konja hvatajući ga za uši, izgledalo je da Ciganina nagriza neka teška bolest. Bila je to, ustvari, posljedica mnogih i čudnih bolesti, koje je dobijao na svojim neprojenim putovanjima oko svijeta. Kako je on sâm pričao Joséu Arcadiju Buendíji, dok mu je pomagao da montira laboratorij, smrt ga je svuda pratila, išla u stopu za njim, ali se ustezala da mu zada posljednji udarac. Izbjegao je mnoge epidemije i katastrofe koje su pogađale ljudski rod. Preživio je avitaminozu u Perziji, skorbut u Malajskom arhipelagu, lepru u Aleksandriji, beri-beri u Japanu, kugu na Madagaskaru,

zemljotres na Siciliji, brodolom u Magelanovom moreuzu. To čudesno biće, koje je govorilo da posjeduje šifre za tumačenje Nostradamusa, bio je tmuran čovjek, obavijen plaštem tuge, s azijskim pogledom koji kao da je dosezao i do stvari s one strane života. Nosio je veliki crni šešir, nalik na raširena krila gavrana, i somotski prsluk sa zelenom patinom vjekova. Ali, i pored svoje velike mudrosti i tajanstvenosti koja ga je okruživala, imao je ljudsku težinu, neku sklonost za zemaljsko, zbog čega se zaplitaio u najsitnije probleme svakidašnjeg života. Žalio se na staračke bolesti, patio je zbog sitnih novčanih neprilika i odavno prestao da se smije jer mu je skorbut uništio zube. Jednog zagušljivog podneva, kada mu je Melquíades otkrio svoje tajne, José Arcadio Buendía je shvatio da počinje njihovo veliko prijateljstvo. Djeca su se iščuđavala njegovim fantastičnim pričama. Aureliano, koji tada nije imao više od pet godina, sjećao se cijelog života kako ga je vidio tog popodneva da sjedi u sjaju metalnog odbljeska prozora, rasvjetljavajući svojim dubokim glasom najtamnije kutove mašte, dok mu se na sljepoočnicama topila mast od vrućine. José Arcadio, njegov stariji brat, prenijet će ovu čudnu sliku, kao nasljednu uspomenu, cijelom svom potomstvu. Úrsula je, naprotiv, zadržala loše sjećanje na tu posjetu, pošto je ušla u sobu u trenutku kada je Melquíades, u rasijanosti, razbio bočicu živinog hlorida.

“To je miris đavola”, rekla je ona.

“Nije tačno”, ispravio ju je Melquíades. “Utvrđeno je da đavo ima sumporne osobine, a ovo nije ništa drugo do malo solimána.”

Uvijek spreman poučavati, održao je pametno predavanje o đavolskim osobinama živinog sulfata, ali Úrsula na njega nije obraćala pažnju, nego je djecu odvela na molitvu. Taj oštri miris zauvijek će je podsjećati na Melquíadesa.

Primitivni laboratorij – koji nije imao pretjerano mnogo zdjela, lijevaka, sudova, filtera i cjediljki – sastojao se od primitivnog atornora, kristalne epruvete dugog i uskog grla, imitacije kamena mudrosti i destilatora koji su sami Cigani konstruisali, prema savremenim uputstvima, od trokrakog kazana Jevrejke Marije. Osim

ovih stvari, Melquíades je ostavio primjerke sedam metala koji su označavali sedam planeta, Mojsijevu i Zósimovu formulu za pravljenje zlata i niz zapisa i crteža o procesima *velikog magisterija* koji su onima što su znali da ih tumače omogućavali da pokušaju proizvesti kamen mudrosti. Opsjednut jednostavnošću formule pomoću koje se zlato može udvostručiti, José Arcadio Buendía dodvoravao se Úrsuli nekoliko sedmica da bi mu dozvolila da iskopa njen kolonijalni novac i uveća ga onoliko puta na koliko je dijelova moguće podijeliti živu. Úrsula je, kao i obično, popustila pred nesalomljivom upornošću svog muža. Onda je José Arcadio Buendía bacio trideset zlatnika u šerpu i rastopio ih s komadićima bakra, auripigmenta, sumpora i olova. Stavio je sve to da vri na jakoj vatri u kazanu s ricinusovim uljem, dok nije dobio gust i smrdljiv sirup, koji je više ličio na proste karamele nego na veličanstveno zlato. U šarlatanskom procesu destilacije, rastopljeno sa sedam planetarnih metala, preparirano u hermetičkom sudu sa živom i vitriolom s Kipra, ponovo kuhano u svinjskoj masti – u nedostatku ulja od repice – dragocjeno Úrsulino nasljedstvo pretvorilo se u ugljenisani grumen, koji se nije mogao odvojiti od dna kazana.

Kada su se Cigani vratili, Úrsula je protiv njih nahuškala cijelo selo. Ali radoznalost je bila jača od straha, jer su Cigani, tog puta praveći zaglušnu buku različitim muzičkim instrumentima, obilazili selo, dok je najavljiivač oglašavao prikazivanje fantastičnih otkrića Kapadokijaca. I tako su svi otišli u šator i za jedan cent vidjeli pomlađenog Melquíadesa, oporavljenog, bez bora i s novim i blistavim zubima. Svi koji su se sjećali njegovih skorbutom razorenih desni, opuštenih obraza i uvelih usana, zadrhtali su od straha pred tim nepobitnim dokazom natprirodne moći Ciganina. Strah se pretvorio u paniku kada je Melquíades izvadio zube, čitave, usađene u vilice, i za trenutak ih pokazao publici – jedan trenutak, u kojem je opet bio onaj oronuli čovjek iz prethodnih godina – a onda ih opet namjestio i ponovo se nasmijao siguran u svoju vraćenu mladost. Čak je i José Arcadio Buendía smatrao da

su Melquíadesova znanja dosegla nedopustive granice, ali je doživio zdravo uzbuđenje kada mu je Ciganin nasamo objasnio mehanizam vještačke vilice. Učinio mu se u isti mah jednostavan i čudovišan, pa je preko noći izgubio svako zanimanje za alhemij-ska ispitivanja; pretrpio je novu krizu neraspoloženja, prestao redovno jesti i provodio dane vrteći se po kući. “Na svijetu se događaju nevjerojatne stvari”, rekao je Úrsuli. “Tamo na drugoj strani rijeke, ima svih mogućih mađioničarskih aparata, a mi i dalje živimo kao magarci.” Oni koji su ga poznavali iz doba osnivanja Maconda, čudili su se koliko se promijenio pod uticajem Melquíadesa.

U početku je José Arcadio Buendía bio neka vrsta mladog patrijarha, koji je davao uputstva za sjetvu i savjete za odgoj djece i gajenje živine, i saradivao sa svima, čak na fizičkim poslovima, za napredak zajednice. Budući da mu je kuća od prvog časa bila najbolja u selu, druge su napravljene prema njenoj slici i prilici. Imala je jednu veliku osvijetljenu prostoriju, trpezariju u obliku terase s cvijećem veselih boja, dvije spavaće sobe, dvorište s ogromnim kestenom, lijepo obrađenu baštu i tor u kojem su živjeli u mirnoj zajednici koze, svinje i kokoši. Jedina zabranjena živina, ne samo u kući nego u cijelom naselju, bili su pijetlovi za borbu.

Marljivost Úrsulina išla je ukorak s muževljevom. Vrijednu, sitnu, strogu, tu ženu nesalomljivih nerava, koju niko nikada nije čuo da pjeva, kao da je svuda, od svanuća do duboko u noć, uvijek pratilo lako šuštanje sukanja od holandskog platna. Zahvaljujući njoj, podovi od nabijene zemlje, zidovi od blata i kreča, seoski drveni namještaj koji su sami napravili, uvijek su bili čisti, a stare škrinje, u koje se spremalo rublje, odisale su blagim mirisom bosiljka.

José Arcadio Buendía, najpreduzimljiviji čovjek koji je ikada viđen u selu, tako je odredio položaj kuća da se uz isti trud sa svake strane moglo prići rijeci i snabdjeti se vodom, a ulice je tako vješto prosjekao da nijedna kuća u vrijeme vrućina nije imala više sunca od druge. Poslije nekoliko godina Macondo je, sa svoje tri

stotine stanovnika, postao uredno i radno selo, uređenije nego ma koje do tada. Bilo je uistinu sretno selo, u kojem niko nije bio stariji od trideset godina i u kome još niko nije umro.

Još od samog osnivanja José Arcadio Buendía sagradio je zamke i kaveze. Ubrzo je napunio papagajima, kanarincima, plavim pticama i štiglicima ne samo svoju nego i sve druge kuće u selu. Koncert tolikog broja raznovrsnih ptica prosto je ošamućivao, tako da je Úrsula morala zapušiti uši pčelinjim voskom, da ne bi izgubila smisao za stvarnost. Prvi put kada je došlo Melquíadesovo pleme da prodaje staklene klikere protiv glavobolje, cijeli svijet se začudio kako su mogli pronaći to selo, izgubljeno u gustišu močvare, a Cigani su priznali da su se upravljali prema pjesmama ptica.

Taj duh društvene aktivnosti nije dugo potrajao; potisnula ga je magnetska groznica, astronomski proračuni, tumačenje snova i vatrena želja da se upoznaju sva čuda ovog svijeta. Od preduzimljivog i čistog, José Arcadio Buendía pretvorio se u čovjeka zapuštenog izgleda, neuredno odjevenog, raščupane brade, koju je Úrsula teškom mukom uspijevala uobličiti kuhinjskim nožem. Nije bilo čovjeka koji ga nije smatrao žrtvom neke čudne čarolije. Ali, čak i oni koji su bili najuvjereniji u njegovu ludost, napustili su rad i porodicu da bi pošli za njim, kad je bacio na rame svoj alat, tražeći pomoć od svih da bi prokrčio stazu koja bi Macondo približila velikim dostignućima.

José Arcadio Buendía nije baš najbolje poznao geografiju te oblasti. Znao je da su prema istoku bila neprohodna brda, a da je s druge strane brda postojao stari grad Riohacha, gdje je u davnim vremenima – kako mu je pričao prvi Aureliano Buendía, njegov djed – ser Francis Drake, iz sporta, topovima lovio kajmane i, da bi ih odnio kraljici Elizabeth, davao da se zakrpe i ispune slamom. U mladosti su José Arcadio Buendía i njegovi ljudi, sa ženama i djetecom, stokom i svim mogućim domaćim stvarima prešli brda tražeći izlaz na more, da bi na kraju dvadeset šestog mjeseca odustali od svog poduhvata i, da se ne bi vraćali, osnovali Macondo. Bio je

to upravo put koji Joséa Arcadija Buendíju nije interesovao, pošto bi ga mogao vratiti samo u prošlost. Na jugu su bile baruštine pod vječnim biljnim pokrivačem i veliki svijet nepreglednih močvara kojima, po pričanju Cigana, nije bilo kraja. Velika močvara se na zapadu pretvarala u nepreglednu vodenu površinu u kojoj je živjela neka vrsta kitova osjetljive kože, s glavom i trupom žene, koji su moreplovce osvajali čarima svojih ogromnih dojki. Cigani su šest mjeseci plovili ovim putem prije nego što su stigli do pojasa čvrstog tla kojim su prolazile poštanske mazge. Jedina mogućnost dodira s civilizacijom, prema proračunima Joséa Arcadija Buendíje, bio je put prema sjeveru. Podijelio je alat i oružje za lov istim ljudima koji su ga pratili pri osnivanju Maconda, bacio u torbu svoje instrumente za orijentaciju i mape, i krenuo u hrabru avanturu.

Prvih dana nisu naišli ni na kakve naročite prepreke. Sišli su kamenitom obalom rijeke do mjesta na kojem su ranijih godina našli oklop ratnika, i tu su se probili u šumu puteljkom između divljih narandži. Krajem prve sedmice ubili su i ispekli jednog jelena, ali su se zadovoljili da pojedu samo polovinu, a ostatak su usolili za naredne dane. Ovom oprežnošću pokušali su odložiti dan kada će se morati hraniti papagajima, čije je plavičasto meso imalo opor okus mahovine. Zatim, više od deset dana nisu ugledali sunce. Tlo je postajalo meko i vlažno, kao vulkanski pepeo, vegetacija je bivala sve varljivija, i sve su udaljeniji bili krici ptica i galama majmuna, cijeli svijet je postao tako tužan. Ljude iz ekspedicije pritislule su daleke uspomene u ovom raju vlage i tišine, kakav je prethodio prvom grijehu, gdje su čizme upadale u izvore ulja koji se puše, a mačete sjekle krvave krinove i zlatne daždevnjake. Cijele sedmice, gotovo šutke, napredovali su kao mjesečari kroz jedan svijet pun muke, jedva osvijetljeni slabim odbleskom svitaca, teško dišući od zagušljivog mirisa krvi. Nisu se mogli vratiti, pošto se put koji su krčili za njima brzo zatvarao novim rastinjem, a ono je bezmalo raslo pred njihovim očima. "Nije važno", govorio je José Arcadio Buendía. "Najvažnije je da ne izgubimo orijentaciju." Oslanjajući se na busolu, vodio je dalje svoje ljude

prema nevidljivom sjeveru, dok nisu uspjeli da izađu iz začarane oblasti. Bila je tamna noć, bez zvijezda, ali je pomrčina bila prožeta čistim i svježim vazduhom. Iscrpljeni dugim putovanjem, razapeli su ljuljačke i čvrsto zaspali, prvi put u dvije sedmice. Probudili su se kad je sunce već visoko odskočilo i ostali zadivljeni i opčinjeni. Pred njima, okružena papratima i palmama, bijela i prašnjava na blagoj jutarnjoj svjetlosti, stajala je ogromna španska galija. Bila se malo nakrivila na desnu stranu, a s neoštećenih jarbola visili su, među konopcima ukrašenim orhidejama, izbljedjeli dronjci jedara. Pramac, pokriven finim oklopom okamenjenih školjki i nježnom mahovinom, bio je čvrsto prikovan uz kameno tlo. Cijela konstrukcija izgledala je kao da se nalazi u svom ambijentu, u prostoru samoće i zaborava, pregaženom strastima vremena i navikama ptica. Unutrašnjost, koju su istraživači ispitali s pritajenom strašću, bila je samo gusta šuma cvijeća.

Pronalazak galije, znak blizine mora, slomio je plahovitost Joséa Arcadija Buendíje. Smatrao je to šalom sudbine, koja mu nije bila sklona, jer kad je tražio more – po cijenu tolikih žrtava i neopisivih patnji – nije ga našao, a otkrio ga je sada iako ga nije tražio, kao neku neumitnu prepreku na svom putu. Poslije mnogo godina, kada je to već postao redovan poštanski put, pukovnik Aureliano Buendía je prolazio kroz taj kraj, i jedino što je našao od broda bila su ugljenisana rebra usred polja bulki. Tada se uvjerio da ta priča nije bila maštarija njegova oca i pitao se kako je mogla galija da zađe tako duboko na čvrsto tlo. Ali José Arcadio Buendía se nije uzbudio kada je došao do mora, pošto je prešao dvanaest kilometara, četvrtog dana putovanja od kada je ugledao galiju. Njegovi snovi su se završili pred ovim morem pepeljaste boje, pjenušavim i prljavim, koje nije bilo vrijedno opasnosti i žrtava njegove avanture.

“U kurac!”, viknuo je. “Macondo je sa svih strana okružen vodom.”

Dugo se zadržala ideja o poluostrvskom Macondu, inspirisana proizvoljnom mapom koju je nacrtao José Arcadio Buendía po

povratku svoje ekspedicije. Nacrtao ju je s bijesom, zlonamjerno preuveličavajući teškoće komunikacije, kao da je samog sebe htio kazniti zbog apsolutnog nedostatka smisla da izabere mjesto. “Nikad nigdje nećemo stići!”, jadicovao je pred Úrsulom. “Ovdje ćemo živi istrunuti, ne iskoristivši dostignuća nauke.” Ovo ubjeđenje, koje je preživao nekoliko mjeseci u svom malom laboratoriju, navelo ga je da smisli plan za preseljenje Maconda na neko pogodnije mjesto. Ali ovog puta Úrsula je preduhitrila njegove grozničave namjere. Upornom i nepoštednom marljivošću mrava, podigla je žene iz sela protiv nestalnosti njihovih muškaraca, koji su se već počeli pripremati za seobu. José Arcadio Buendía nije znao u kom trenutku, ili pod kojim negativnim silama su se njegovi planovi počeli mrsiti zapleteni u izgovore, prepreke, neodređene odgovore, dok se sve nije pretvorilo u običnu iluziju. Úrsula ga je posmatrala s nevinom pažnjom, čak je prema njemu osjetila i malo sažaljenja kad ga je jednog jutra zatekla u pokrajnoj sobici kako kroz zube tumači svoje snove o selidbi, dok je dijelove laboratorija pakovao u originalne sanduke. Pustila ga je da završi. Pustila ga je da zakuje sanduke i stavi na njih svoje inicijale tintom, ne grdeći ga, ali svjesna da on već zna (pošto je čula kako o tome govori u svojim monolozima) da ga muškarci iz sela neće pratiti u njegovom poduhvatu. Tek kada je počeo skidati vrata sa sobice, Úrsula se usudila da ga upita zbog čega to čini, a on je odgovorio s nekom tugom: “Pošto niko neće s nama, ići ćemo sami!” Úrsula se nije uzбудila.

“Nećemo ići”, rekla je. “Ostajemo ovdje, jer se ovdje rodio naš sin.”

“Još nemamo mrtvih”, reče on. “Čovjek nije niotkuda dok mu neko mrtav ne počiva pod zemljom.”

Úrsula mu dobaci, blago ali odlučno:

“Ako je potrebno da ja umrem da bismo ostali tu, umrijet ću.”

José Arcadio Buendía nije vjerovao da je tako čvrsta volja njegove žene. Pokušao ju je osvojiti čarolijama svoje fantazije, obećanjima čudesnog svijeta, u kojem samo treba kanuti nekoliko

kapi čarobne tečnosti na zemlju pa da biljke daju plodove po čovjekovoj želji, i u kome se budzašto prodaju sve vrste aparata protiv bolova. Ali Úrsula nije marila za njegova ubjeđivanja.

“Umjesto što se stalno zanosiš sumanutim izmišljotinama, moraš se pobrinuti o svojoj djeci”, rekla je. “Gledaj ih kakva su, prepuštena Božijoj volji, kao magarci.”

José Arcadio Buendía bukvalno je shvatio riječi svoje žene. Pogledao je kroz prozor i u osunčanom vrtu ugledao dvoje bosa djece, i učini mu se kao da su tek tog trenutka počela postojati, začeta Úrsulinom zavjerom. Nešto se tada desilo u njemu; nešto tajno i određeno, što ga je izvuklo iz vremena njegove sadašnjosti i skrenulo u oblast neispitanih uspomena. Dok je Úrsula čistila kuću, za koju je tek sad bila sigurna da je neće napustiti do kraja života, on je stajao gledajući djecu ukočenim pogledom, dok mu se oči nisu ovlažile, pa ih je obrisao dlanom i duboko i pokorno uzdahnuo.

“Dobro”, izusti. “Reci im neka dođu da mi pomognu da raspakujem stvari iz sanduka.”

José Arcadio, najstariji od djece, bio je napunio četrnaest godina. Imao je četvrtastu glavu, oštru kosu i samovoljni očevo karakter. Iako je bio veoma visok, krupan i fizički snažan, već tada je bilo jasno da mu nedostaje mašta. Bio je začeo i donesen na svijet u toku mučnog prelaženja preko brda, prije osnivanja Maconda, i njegovi roditelji su zahvalili Bogu kada su ustanovili da nema ni jedan životinjski organ. Aureliano, prvo ljudsko biće koje se rodilo u Macondo, navršit će šest godina u martu. Bio je šutljiv i povučen. Plakao je još u majčinoj utrobi i rodio se otvorenih očiju. Dok su mu sjekli pupak, okretao je glavu na jednu pa na drugu stranu; posmatrao je stvari u sobi i ispitivao lica ljudi radoznalo, bez čuđenja. Kasnije, ravnodušan prema onima koji su mu se približavali da bi ga upoznali, buljio je u krov od palmina lišća, koji samo što se nije srušio pod jakim naletom kiše. Úrsula se više nije sjećala snage tog pogleda, sve dok jednog dana trogodišnji Aureliano nije ušao u kuhinju u trenutku kada je ona digla s ognjišta i

stavila na sto lonac vrele supe. Dijete, izbezumljeno, reče: “Past će.” Lonac je bio stavljen nasred stola, ali tek što je dijete to najavilo, počelo je njegovo nezadrživo kretanje prema ivici, kao da je lonac bio vođen nekom unutrašnjom snagom, i najzad tresnuo na pod. Úrsula, uzbuđena, ispričala je događaj mužu, ali ga je on objasnio kao prirodni fenomen. Takav je uvijek bio, daleko od sopstvene djece, dijelom što je djetinjstvo smatrao periodom nedovoljne pameti, a dijelom što je uvijek bio suviše predan svojim maštarijama.

Ali od onog popodneva kada je pozvao djecu da mu pomognu da raspakuje laboratorijske stvari, posvetio im je svoje najbolje sate. U odvojenoj sobici, čiji su se zidovi postepeno popunjavali nevjerovatnim mapama i maštovitim grafikonima, naučio ih je da čitaju, pišu i računaju, i pričao im o svjetskim čudima, ne samo o onima do kojih je dopiralo njegovo znanje, nego je napinjao svoju maštu preko svih granica. Tako je išlo sve dok djeca nisu naučila da na krajnjem jugu Afrike ima ljudi tako pametnih i mirnih da im je jedina zabava da sjede i misle, i da je moguće preći pješke Egejsko more, skačući s ostrva na ostrvo sve do solunske luke. Ta halucinantna predavanja tako su se urezala u pamćenje djece da je mnogo godina kasnije, trenutak prije nego što je oficir regularnih trupa izdao naređenje streljačkom vodu da puca, pukovnik Aureliano Buendía preživio ponovo mlako martovsko popodne kada je njegov otac prekinuo čas fizike i s rukom u vazduhu i nepokretnih očiju, ostao opčinjen slušajući u daljini trube, bubnjeve i zurle Cigana koji su došli u selo, objavljujući posljednje i nevjerovatno ot kriće mudraca iz Memfisa.

Bili su to novi Cigani, koji su samo govorili jezikom onih što su dolazili ranije. Mladi lijepi ljudi i žene maslinaste kože i vještih ruku, čiji su ples i muzika ispunili ulice bučnim veseljem, došli su sa svojim šarenim papagajima koji su recitovali talijanske romanse, s kokoškom koja je nosila stotinu zlatnih jaja uz zvuke daira, s dresiranim majmunom koji je pogađao misli, i svestranom mašinom koja je služila istovremeno za prišivanje dugmadi i snižavanje tem-

perature, s aparatom za zaboravljanje loših uspomena, oblogom za gubljenje vremena i još hiljadu pronalazaka, tako genijalnih i nevjerovatnih da je José Arcadio Buendía poželio da izmisli mašinu za pamćenje da bi ih sve mogao zapamtiti. Za tren oka su izmijenili selo. Stanovnici Maconda su iznenada bili izgubljeni na sopstvenim ulicama i ošamućeni vašarskom gužvom.

Držeći svakom rukom po jedno dijete, da ih ne bi izgubio u metežu, saplicući se o cirkusante s čvrstim zlatnim zubima i žonglere sa šest ruku, gotovo se gušeći od smrada govana i mirisa sandalovine što su se isparavali iz gomile, José Arcadio Buendía išao je kao lud, tražeći Melquíadesa na sve strane, da bi mu otkrio beskrajne tajne iz te nevjerovatne noćne more. Prišao je nekolicini Cigana, koji nisu razumjeli njegov jezik. Na kraju je došao do onog mjesta na kojem je obično Melquíades postavljao svoj šator i našao šutljivog Armenca koji je, na španskom, preporučivao sirup pomoću kojeg se postaje nevidljiv. Popio je naiskap čašu ćilibarske mješavine baš kada je José Arcadio Buendía prokrcio put, gurajući se kroz zablenu gomilu koja je prisustvovala prizoru, i stigao da mu postavi pitanje. Ciganin ga je dočekao zaprepaštenim pogledom, prije nego što se pretvorio u baricu smrdljivog i isparavajućeg katrana, na kojoj je ostao da lebdi odjek njegova odgovora: "Melquíades je umro." Ošamućen viješću, José Arcadio Buendía je ostao nepomičan, pokušavajući da savlada tugu, sve dok se gomila, u traganju za drugim čudesima, nije razišla, a barica mračnog Armenca potpuno isparila. Kasnije, drugi Cigani su mu potvrdili da je Melquíades podlegao groznici na sprudovima u Singapuru i da je njegovo tijelo bačeno u najveću dubinu Javanskog mora. Djecu nije interesovala ova vijest. Bila su uporna u nastojanju da ih otac odvede da vide neobično otkriće mudraca iz Memfisa, objavljeno na ulazu u jedan šator koji je, kako su pričali, pripadao kralju Solomonu. Toliko su navaljivali da je José Arcadio Buendía platio trideset reala i odveo ih u šator, gdje je džin dlakavog trupa i ošišane glave, s bakarnim prstenom u nosu i teškim željeznim lancem na gležnju, čuvao nekakav gusarski sanduk.

Kada ga je džin otvorio, iz njega je zastrujao polarni dah. U sanduku se nalazio samo jedan ogroman providan blok, čija je unutrašnjost bila izbrazdana mnogobrojnim iglama koje su zrake sunčeva smiraja pretvarale u obojene zvijezde. Rastresen, znajući da djeca očekuju hitno objašnjenje, José Arcadio Buendía se usudio prošaptati:

“To je najveći dijamant na svijetu.”

“Ne”, ispravio ga je Ciganin. “To je led.”

José Arcadio Buendía, u nedoumici, pruži ruku prema santi leda, ali mu je džin otkloni. “Pet reala pride ako hoćete da ga dođirnete”, reče. José Arcadio Buendía plati, i tad stavi ruku na glečer i zadrži je nekoliko minuta, dok mu se srce nadimalo od straha i radosti pri dodiru s misterijom. Ne znajući šta bi rekao, platio je još deset reala da bi i njegovi sinovi doživjeli čudno iskustvo. Mališan José Arcadio ga nije htio dođirnuti. Aureliano, naprotiv, koraknu naprijed, stavi ruku i odmah je povuče. “Vri!”, uzviknuo je uplašen. Ali otac nije na njega obratio pažnju. Opčinjen očiglednošću čuda, zaboravio je u tom trenutku neuspjehe svojih luđačkih poduhvata i Melquíadesovo tijelo, prepušteno proždrljivosti morskih račića. Platio je još pet reala i, stavivši ruku na santu, kao da se zaklinje nad Svetim pismom, uzvikne:

“Ovo je najveći izum našeg vremena.”